

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΑ'

Συνδρομὴ ἑτήσια· Ἐν Ἑλλάδι πρ. 12, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ πρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἀρροῦνται ἀπὸ τὸ Ἐπιτομίου ἐκδότου ἔτους καὶ ἐν ἑτήσιαι· — Γραφεῖον τῆς Διευθυντικῆς· Ὀδοῦ Ἀγχιόμου.

12 Δεκεμβρίου 1862

Πρὸ πολλοῦ ἤδη ἡ «Ἑστία» ἀνήγγειλεν ὅτι μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ μακαρίτου πλοίαρχου τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ Λεωνίδα Παλάσκᾳ εἶχεν εὐρεθῆ μικρὰ καὶ περιέργως διατριβὴ αὐτοῦ, περιγράφουσα πιστῶς τὰς τελευταίας ἐν Ἑλλάδι ἡμέρας τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως Ὁθωνος καὶ τὴν διὰ παντὸς ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἑδάφους. Ἐκ τῆς διατριβῆς ταύτης, ἄρτι ἐκδοθείσης διὰ τοῦ τύπου, ἀπεσπάσαμεν τὸ κατωτέρω μέρος, ἐν ᾧ δραματικῶς περιγράφονται αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ, ἃς ὁ βασιλεὺς ἐκείνος διήλθεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀτμοδρόμου ἐν Πειραιεῖ, καὶ ἡ μεταβίβασίς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀτμοπλοίου «Σκύλλης», ὅπου ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς Βενετίαν. Ως γνωστὸν, τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1862 ὁ βασιλεὺς Ὁθων μετὰ τῆς βασιλίσσης ἀνεχώρησαν τῶν Ἀθηνῶν χάριν περιοδείας ἐν τῷ Κράτει, ἐπέδησαν δὲ τοῦ ἀτμοδρόμου «Ἀμαλίας», οὗτινος κυβερνήτης ἦν ὁ Λεωνίδας Παλάσκας. Ἡ ἐπανάστασις ἐξεργάγη ἐν Βονίτση τὴν 4 Ὀκτωβρίου, ὁ δὲ βασιλεὺς ἔλαβε τὴν ἐῴησιν ταύτην ἐν Καλάμῃς τὴν 6 Ὀκτωβρίου. Τὴν 10 οἱ βασιλεῖς διακόψαντες τὴν περιοδείαν αὐτῶν ἀπεράσισαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ἀθήνας, τὴν δὲ 11 ἀφίκοντο ἔμπροσθεν τοῦ Φαλήρου, πλέοντες πρὸς τὸν Πειραιᾶ Ἀμέσως δὲ ὁ ἐν Πειραιεῖ ἐπὶ τῆς γαλλικῆς φρεγάτας «Ζηνοβίας» ὑποναύαρχος Τουσκάρ ἔσπευσε διὰ λέμβου αὐτοπροσώπως νὰ γνωστοποιήσῃ τῷ βασιλεῖ τὰ ἐν Ἀθήναις συμβάντα, ὃ δὲ ἀτμοδρόμον ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρῆσθαι ἔξωθεν τοῦ Πειραιῶς. Τὰ μετὰ ταῦτα γινόμενα ὁ Παλάσκας ἀφηγεῖται ὡς ἑξῆς:

Ἡ εἰς Ἑλλάδος ἀναχώρησις ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ

... Ἐν τούτοις ὁ ἥλιος εἶχε δύσει καὶ ἤδη συνεσκόταζεν. Οἱ πρέσβεις παρήμενον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, προσδοκῶντες νὰ κληθῶσι πάλιν. Ἐνεκα τοῦ ψύχους μάλιστα ἐδανείσκειν αὐτοῖς μανθῶας. Τέλος ἀνεχώρησαν ἅπαντες, ἐκτὸς τῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ Βυρκίας. Τότε ἐνέκρινε τέλος πάντων ὁ Βασιλεὺς νὰ μεθορμίσωμεν εἰς Σαλαμίνα διὰ τὴν νύκτα. Θέλων δὲ νὰ προκαλέσω ὑπὲρ τῆς Βασιλείας τὴν κατ' ἐμὲ σημαντικὴν τότε συνόδουσιν τῆς Ἀγγλικῆς τε καὶ Γαλλικῆς σημαίας— οὐδὲν Ῥωσικὸν ἐναυλοχρεῖ τότε πολεμικὸν πλοῖον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ θαλάσῃ— ὑπεκρίθη φόβον τινα, βεβχίως ἀνύπαρκτον, μήπως μᾶς ἐπιτεθῶσιν ὑπὸ νύκτα ἐν Σαλαμίνῃ οἱ ἐπαναστάται· ὥστε ὁ Γάλλος Νάυαρχος εὐθὺς παρήγγειλεν εἰς ἓνα μικρὸν ἀτμαπόστολόν του λεγόμενον «Biche», ἧτοι «Ἐλφος», νὰ θερμάνῃ ἀμέσως καὶ νὰ μᾶς παρακολουθήσῃ εἰς Σαλαμίνα, αὐτὸς δ' ἤτήτατο συγγνώμην ὡς ἀναγκαζόμενος δῆθεν νὰ παραμείνῃ μετὰ

τῆς «Ζηνοβίας» ἐν Πειραιεῖ, ὅπως προστατεύσῃ ἐν ἔδοντι τὰ συμφέροντα τῶν ὁμογενῶν του. Συγχρόνως ὁ Ἀγγλικὸς Ἀτμοδρόμον, ὅστις ὠνομάζετο «Σκύλλα» (Scylla) ἠτοιμάσθη ἐπίσης νὰ ἐκπλεύσῃ τοῦ Πειραιῶς καὶ νὰ μᾶς συνοδεύσῃ. Τὰ δύο πλοῖα ἀπῆραν περὶ τὴν 8 ἑσπέρας τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπήρχετο ἐκ τοῦ πελάγους ἡ «Ἀφρόδεσσ», ἀπὸ τῆς πρωῆς καθυστερήσασα ὡς ἐκ τοῦ βικίου καὶ ἐναντίου ἀνέμου, ἤδη κοπάσαντος ἐντελῶς, καὶ μᾶς ἠκολούθησεν εἰς τὸν ὄρμον Σαλαμίνας, ὅπου ἠγκυροβολήσαμεν καὶ τὰ τέσσαρα πλοῖα μετὰ τὴν Ψυτταλείας καὶ Κυνοσοῦρας περὶ τὴν 9 ἑσπέρας.

Ἡ μεγάλη Κυρία Βαρόνη Πλουσκωφ κατήλθεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὸν Ἀτμοδρόμονα τὴν ἑσπέραν ταύτην σώσασα διὰ θαυμασίας εὐψυχίας καὶ παραστήματος ἐξαιρέτου τὰ πολυτελῆ κειμήλια καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἀλληλογραφίαν τῆς Βασιλίσσης. Ὁ κ. Βουρὲ, ἀναβάς εἰς Ἀθήνας τὴν παρέλαβεν εἰς τὴν ἀμαξίαν του ἀφ' ἧς ἐκυμάτιζεν ἡ Γαλλικὴ σημαία. Χάρις τῇ προστασίᾳ ταύτῃ, διήλθον ἀνενοχλήτως τὰς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐν ταῖς ἀγυιαῖς ἐνόπλους ὀχλαγωγίας· ἀφικθεῖσα δὲ ἡ κ. Πλουσκωφ μετὰ τοῦ κ. Σκάρλετ ἐπὶ τῆς «Ζηνοβίας», ἦλθε τέλος ἐνδον ἡμῶν εἰσέτι ἀναχωρουόντων ἔξωθεν τοῦ Πειραιῶς.

Ὁ Γραμματεὺς ὅμως κ. Βένταλδ δὲν εἶχε προνοήσει νὰ σώσῃ παρομοίως τὴν ἰδιαιτέραν ἀλληλογραφίαν τοῦ Βασιλέως, ἀλλ' ἐκρύβη καὶ ἔμεινεν εἰς Ἀθήνας.

Μετὰ τὸ ἄριστον, ἡ ἑρθότερον εἰπεῖν τὸ δειπνον, γινόμενον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς πρῆμνης, αἱ Α. Α. Μ. Μ. ἀπεχαιρέτισαν περὶ τὴν 11 τοὺς δύο πρέσβεις ἀπελθόντας εἰς τὴν «Σκύλλαν», ὅπου ὁ κ. Σκάρλετ ἐκ πρωῆς ἤδη διέμενε μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ ὅλου τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας. Ὁ Βασιλεὺς ὅμως δὲν κατεκλήθη ἀποχωρήσας εἰς τὸν θάλαμόν Του, ὑπεκρίνατο πρῶτα τὸν ὕπνον, μήπως ἀγρυπνήσωσιν οἱ περὶ αὐτόν· ἔπειτα ἀνάψας κηρίον ἐν τῇ ἐξέδρᾳ, περιεπάτησε μόνος δι' ὅλης τῆς νυκτὸς σχεπτόμενος ἐπὶ τῶν συμβάντων.

Τὴν νύκτα ἐκείνην ἠγρύπνησα καὶ ἐγὼ, ἔχων νὰ λάβω πάσης τὰς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατὰς προφυλάξεις. Βοηθούμενος προθυμότατα ὑπὸ τοῦ Ὑπάρχου μου κ. Κουτσούκου μετὰ τριῶν ὑπαξιωματικῶν ἐμπειστειμένων καὶ τοῦ ἰδιαι-

τέρου υπηρέτου μου, κατεβιάσασμεν ἀφορητὴ καὶ ἐκλειδώσαμεν ἐντὸς τῆς πυριτοθήκης ἅπαντα τὰ ἐν τῷ πυροβολεῖῳ συνήθως κείμενα φορητὰ ὄπλα· τὸ δὲ πλήρωμα, οὐπερ τὸ ἐν τέταρτον ἐργηγόρει φυλάττον ἐπὶ τοῦ καταστροφώματος, ἐνῶ τὰ τρία ἄλλα τέταρτα ἤδη ἐκοιμῶντο κάτω ἐν ταῖς αἰώραις, δὲν ἐνόησε τὰ γενόμενα, διότι εἴχομεν προλαβόντως σβύσει λαθραῖως τοὺς θανοὺς τοῦ πυροβολεῖου. Μετὰ ταῦτα παρεθέσαμεν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ θαλάμῳ μου ἐπὶ τῆς κλίνης δεκαπέντε πολυβόλα πιστόλια γεγεμισμένα πρὸς ὄπλισμόν πάσης ἐν δέοντι τῆς βασιλικῆς ἀκολουθίας καὶ ὀλίγων τινῶν πιστῶν. Αἱ τοιαῦται προφυλάξεις, αἱ ὑπαγορευόμεναι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ καθήκοντος ἢ ἐκ βασιμίου ὑποψίας, μὰς ἐξησπάλιζόν βέβαια κατὰ παντός σωματικοῦ κινδύνου· ἀλλ' ἐπεθύμουν ὡς εἰκὸς νὰ βεβιασθῶ τί διενουοῦντο οἱ ναῦται μου, ὅπως προλάβω ἕως διαδήλωσίν τινα, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐφόδευσα μόνος ἐν τῷ σκότει, ἀπέστειλα δὲ καὶ τοὺς ἄλλοὺς εἰς ἐφοδεῖαν μυστικὴν ἀπανταχόσε τοῦ πλοίου. Οὕτως ἐπέστην, ὅτι οὐδὲν εἴχομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ φορηθῶμεν ἐκ μέρους τοῦ καθυπὸ πλήρωματος, οὐκέτι κατανοήσαντος τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐν γῆ συμβεθεκτότων. Ὅσον δὲ περὶ τῶν δύο ὑπόπτων ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ δοκίμου, τὰ νεύματά των καὶ κινήματα κατεσκοπεύθησαν δι' ὅλης τῆς νυκτός· ἀλλ' οὐδὲν παρετηρήθη, ἱκανόν νὰ δικαιολογήσῃ αὐστηροτέρην τινὰ ἐνέργειάν μου. Ἐάν δὲ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἔξω ὑπῆρχε κρυφία τις συνεννόησις, ἔλειπεν ὅμως αὐτοῖς ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος, ὁ ἀρμόδιος καιρὸς καὶ τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος. Οὐχ ἤττον τῇ ἐπαύριον πρῶτῃ, ἅμα τοῦ Βασιλέως κωδωνίσαντος ἐπὶ τὸν ὑπηρέτην Του, εἰσελθὼν ἐγὼ, ἐξέστηκα Αὐτῷ τὰ ληφθέντα διὰ νυκτός ἀσφαλιστικὰ μέτρα, ἐζήτησα δὲ τὴν ἀδειαν ν' ἀποβιάσω εἰς τὴν γῆν αὐτοὺς τοὺς τρεῖς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁπώσων ἀνησυχοῦμεν. Ἦθελον δὲ μάλιστα νὰ πράξω τοῦτο ἄνευ σκανδάλου, οὔτε προσβολῆς τινος τῆς φιλοτιμίας των, ἀποστέλλων μὲν αὐτοὺς μετ' ὀλιγίστων τινῶν εἰς ἀγγραείας ἰδανικάς, οἷον ἐπὶ σάρωθρα καὶ ἄμμον καὶ ἐπιστολὴν τινα πρὸς τὸν Διευτάρχην, προτιθέμενος νὰ τοὺς ἐγκαταλείψω πάντας εὐσχήμως ἔξω· ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἠρνήθη τοῦτο παντελῶς, λέγων ὅτι ἦν περιττόν. Τὸν παρεκάλεσα τότε, ὅπως διηγήσῃ Αὐτὸς πρὸς τὸ πλήρωμα ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὸ Ἐπιτελεῖόν μου, ὅπως ἀσφαλίσῃ καὶ ἐμπέδωσῃ τὴν πίστιν αὐτῶν, ἐπενθυμίας τὸ θαυμάσιον ἀποτέλεσμα τοιαύτης τινὸς πρόσλαλιᾶς Του κατ' ἀρχὰς τῶν Ναυπλιακῶν πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ κατὰ τάχος ἐν Κορίνθῳ συναχθέντος τότε στρατοῦ. Οἱ κύριοι ἐκεῖνοι, οἱ πλείστοι ἀναντιορήτως—καὶ τοῦτο καταφανῆς σήμερον—ἦσαν κοινωνοὶ τῆς συνωμοσίας· καὶ ὅπως ἐνεθουσιάστησαν ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς ἀγορεύσεως τοσοῦτον, ὥστε ἐπολέμησαν γενναίως τοὺς συνα-

δέλφους αὐτῶν, τινὲς δὲ καὶ τὴν ζωὴν ἀπέβαλον κατόπιν τῆς παλινωδίας των ταύτης. Ἀλλὰ πάλιν ἠρνήθη ὁ Βασιλεὺς τοιοῦτό τι νὰ πράξῃ ἐν τῷ παρόντι. Ἐφαίνετο δὲ ἐκ τῆς νυκτερινῆς σκέψεως ἤδη ἀπελπίσας τῶν πραγμάτων. «Οὐδὲν ἐθέλω»—ἀπεκρίθη—«νὰ πράξω ἢ νὰ εἴπω αὐτοῖς, μὴ» πῶς ἐκληφθῇ ποτε ὡς ἀπόπειρα ὅπως ἐπηρεάσω «τὴν γνώμην των». Προσεῖπε δὲ, ἰδὼν τὴν πρὸς τὰς λέξεις ταύτας ἐκδηλουμένην ἀδημονίαν μου. «Δὲν σὰς ἀπαγορεύω ὅμως νὰ διηγήσῃτε ὑμεῖς» πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς σας, ἀλλ' ἔστω ἐκ μένους σας μόνον, οὐδόλως δ' ἐπὶ ὀνοματί μου». Ἐνῶ δ' ἔλεγε ταῦτα ὁ Βασιλεὺς, ἐθαύμαζον ἐγὼ τὸ θαρραλεόν τοῦ ἤθους Του. Τὸ πρόσωπον Αὐτοῦ, καίπερ ἀγρυπνήσαντος ὅλην τὴν νύκτα, οὐδεμίαν ἐνέφαιναν ἀθυμίαν ἢ κατάπληξιν· ἡ δὲ φωνὴ Του, συνήθως δισταζούσα, καὶ ὡς ἀπορούσα, οὐδόλως ἐτραύλιζε πλέον.

Καίπερ κατανοήσας ἔκτοτε, ὅτι ἀπόφασιν εἶχεν ἐκ τοῦ πλοίου ν' ἀναχωρήσῃ, συνεκάλεσα εἰς τὰ δωμάτιά μου, κείμενα ἐν τῷ ὑποφράγματι, ὑποκάτω τῆς Βασιλικῆς ἐξέδρας, ἅπαντας τοὺς ἀξιωματικούς καὶ δοκίμους τοῦ πλοίου. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶχον ἄλλοτε ὑπηρετήσει ὑπ' ἐμέ· ἄλλοι, συνεπιβάντες τοῦ Ἀτμοδρόμωνος μετ' ἐμοῦ πρὸ ἐνὸς ἔτους καὶ πλέον, μὲ ἐγνώριζον ἤδη καλά· ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἄλλοι τινὲς νεηλυθεῖς, μετὰ τῶν δοκίμων μάλιστα, οἵτινες παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι παιδάριζα, οὔτε πάνυ νεώτατοι ὡς παρὰ τοῖς ξένοις, ἀλλ' ἤδη ἄνδρες ἐνίοτε τρικλόνταεταῖς.

Διὰ βραχέων ἐλέθεσας αὐτοῖς τὰ γεγονότα, προσεκάθησα νὰ ἐξηγήσω ὅτι δι' αὐτοὺς ὑπηρετοῦντας σήμερον ἐπὶ πλοίου φέροντος τὰς Αὐτῶν Μεγαλειότητας, τὸ στρατιωτικὸν καθήκον ἦν ἀσυγκρίτως ὑψηλότερον καὶ θεινότερον παρὰ διὰ τοὺς ἐν γῆ ἢ ἐπὶ τῶν ἄλλων πλοίων τύχχανοντας συναδέλφους των. Ὁ βασιλεὺς ἦν ὡς ζενιζόμενος ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν. Πεῖν ἢ τοῦ πλοίου ἐσχάτως ἐπιβῆ ἐδύνατο κατὰ τὸ δοκοῦν Αὐτῷ νὰ μεταβῆ ἢ τροποποιήσῃ τὸ προσωπικόν· μὴ πράξας δὲ τοῦτο, εἶχε δηλώσει ἄρα σιωπηλῶς τὴν ἐμπιστοσύνην Του πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν ἐπομένως, οἷον δὴ ποτ' ἂν εἴχομεν ἕκαστος πολιτικὸν φρόνημα καὶ ὁπωσδήποτε ἂν ἐμελλον νὰ καταλήξωσι τὰ γινόμενα σήμερον, ἢ διαγωγὴ μας ὑπῆρχεν ἤδη ἀπαρεγκλίτως διαγεγραμμένη, ὁ δ' ἐλάχιστος ἡμῶν δισταγμὸς ἐμελλεν ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς ἱστορίας νὰ χαρακτηρισθῇ μίαν ἡμέραν ὡς προδοσία. Ἦνα δὲ καθησυχάσω τοὺς φοβουμένους τυχόν μὴ πῶς ἢ πρὸς τὸν Βασιλέα πίστει καὶ εὐρῶκία ἐνοχοποίησιν αὐτοὺς ὁπωσδήποτε, προσέθηκα ὅτι ἐκ τῆς μετὰ τοῦ πρόσθετος τῆς Γαλλίας προσφάτου συνουσίας μου ἦσαν πεπεισμένος ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπαναστάται ἐνόουν ἄριστα εἰς ἡν ἐτυγχάνομεν θέσιν ἡμεῖς ὡς ἐκ τοῦ αἰσθήματος τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς.

Ἡ προσκαλιὰ αὐτῆ ἔφερε τὸ προσδοκώμενον ἀπατέλεσμα· ἅπαντες συγκινηθέντες ζωηρότατα, διεμαρτύροντο καὶ ὤμωσαν ὅτι ἂν ἤθελον ἀναδεχθῆναι πώποτε μηδεὶ νὰ ἀσπείρη πρὸς τὰ Βασιλικὰ πρόσωπα. Τὴν υπόσχεσιν ταύτην ἀληθῶς οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠθέησεν· οὔτε οἱ ἄλλοι ἐνέτατοι· ἐκεῖνοι τρεῖς, οὓς καὶ προσεῖπον.

Ὁ Βασιλεὺς, ἀναλαβὼν ἐκ πρώτης τὰς συνδιαλέξεις μετὰ τῶν Πρέσβεων τῆς Ἀγγλίας καὶ Βαυαρίας, ἐφανέρωσεν ἐπὶ τέλους ἦν εἶχεν ἀμετάκλητον πρόθεσιν ν' ἀναχωρήσῃ, καλέσας με, ἵνα δοίῃς τὴν ὥραν καὶ τὸν τρόπον τῆς μεταβιβάσεώς Του ἐπὶ τῆς «Σκύλλης». Καὶ περὶ προσδοκῶν ἤδη ὡς προσεῖπον τὴν τοιαύτην τοῦ Βασιλεως δῆλωσιν, ἐταραχθῆναι πάλιν εἰς τὸ ἄκουσμα ἐτόλμησα δὲ ν' ἀντιτείνω πολλὰς σπουδαίας ἐνστάσεις, ὡς μηκέτι ἀπεγνωσμένων τῶν πραγμάτων. Καὶ πάντως, ὁ Ἀτμοδρόμων, ὡς ἔλεγον ἐγὼ, ἐν παντὶ μὲν ἄλλοι ἔβην καὶ μεγάλω μάλιστα, ἐλαχίστην ἤθελεν ἔχει σημασίαν ὡς δύναμις πολεμικῆ εἰς παρουσίας περιστάσεις, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι τότε μεγάλην σχετικῶς παρεχεν ἰσχὺν τὸ τοιοῦτο πλοῖον καὶ ἡ δύνατο νὰ ἦ ὄπλον δεινὸν καὶ λυσίτελές εἰς χεῖρας Ἡγεμόνος θαλασσοῦ καὶ συνειδότος τὸ δικαίωμα του· τοῦτο δὲ μάλιστα, ἔνεκα τῆς πολυκόλπου παραλίας ἡμῶν, τοσοῦτον προσφόρου εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ναυτικοῦ· συνάμα δὲ καὶ διὰ τὴν σχετικὴν ἀδυναμίαν τοῦ τότε κατὰ γῆν πυροβολικοῦ. Παρετήρην δὲ προσέτι, ὅτι, ἐκτὸς τῆς Λακωνίας, ὅπου οἱ Βασιλεῖς εἶχον ἤδη πιστούς ὑπερμάχους καὶ ἤθελον εὖρασι πάντοτε κατὰ φύγιον ἀσφαλές, αἱ Νῆσοι τοῦ Αἰγαίου παρεῖχον ἡμῖν ἐν δέοντι λυσίτελῃ ὀρηκτῆρια πρὸς ἀποκλεισθῶν τῶν ἀνταρτῶν τῇ βοήθειᾳ δὴ καὶ τοῦ ἄλλου Ναυτικοῦ, ὅπερ ἔθεώρουσεν ἐγὼ — καὶ δικαίως — πιστόν. . . . Ἄλλ' ὁ Βασιλεὺς οὐδόλωσ ἤκουε τὰ τοιαῦτα, καὶ με διέκοψε πολλάκι· λέγων ἐπανειλημμένως, ὅτι ἐκ τῶν συχνῶν ἐπαναστάσεων ἀπήρθησε πλέον, ὅτι **ἔδραρύνθη** — αὐτολεξεῖ — προσέειπε δὲ· *«ἐνόσω πατῶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαρος, οἷ Ἑλλήνες ἐγὼ θὰ ἐννοήσωσιν ποτὲ ὅτι οὐδόλωσ πταίω ἐξ ὅσα εἰς ὅσα με κατηγοροῦσιν»*. Τότε πλέον, βλέπων Αὐτὸν ἀμετάπιστον, παρεκάλεσα νὰ ἐπιτρέψῃ ἡμῖν ὡς τελευταίαν χάριν νὰ τὸν μεταφέρωμεν μετὰ τοῦ Ἀτμοδρόμου εἰς Βενετίαν ἢ ὅπου ἀλλαχοῦ βούλεται, μήπως ἢ ἐκ τοῦ πλοίου φυγὴ του παρεξηγήθῃ πρὸς βλάβην τῆς φιλοτιμίας ἡμῶν· ἀλλ' ἠρνήθη καὶ τοῦτο, λέγων ὅτι *ἤθελεν ἐξάπαρτος νὰ ἀποδώσῃ τὸν Ἀτμοδρόμονα εἰς τὸ ἔθνος*.

Ὁ κυβερνήτης τῆς «Ἀφροέσης» ὑποπλοίαρχος Σταματέλλος, κληθεὶς ἔνδον, διετάχθη τότε νὰ καταπεύσῃ εἰς Πειραιᾶ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν νέαν Κυβέρνησιν, ὅπερ καὶ ἐξετέλεσεν ἀμέσως. Μετὰ ταῦτα ὁ Βασιλεὺς ἐκάλεσεν ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς Ὑπακμιστὰς καὶ Διευγηλεῖς Του, τὸν Ἀυλάρχην, τὸν ἱατρὸν Λινδερμάγερ καὶ τὸν Ὑπουρ-

γὼν Χατζεῖσκον. Μετὰ τὴν εὐπροσηγορίαν ἐξείνην κατὰ ἄβροπον σὺνην, ἀς οὐδέποτε παρελίπε, προσέειπεν ἐκάστῳ τὴν ἐλευθερίαν του, παρακαλῶν νὰ θεώσῃ τὴν ἰδιωτικὸν του σύμπροσθεν κατὰ νὰ ἐκλέξῃ οὕτως, ἂν προέπη νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἢ νὰ τὸν ἀποχωρήσῃ. Ἄπαντες ἠρηθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς Αὐτῶν Μεγαλειότητας, ἐκτὸς ἑστέου τοῦ ὑπολοχαγοῦ Βίσσου, ὅστις καὶ ἀνεχώρησεν εὐθὺς.

Ἐρωτηθεὶς ἀπὸ μετὰ πλείστης εὐγενείας τὸ διενουνοῦν νὰ πράξω μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βασιλέως, ἀπήντησα ὅτι ἐσχόπουν πρῶτον εἰς τὴν Γαλλικὴν Ναυαρχίδα νὰ προσφύγω, ἔπειτα δὲ νὰ μεταβῶ εἰς Γαλλίαν. Τότε ὁ Βασιλεὺς μετὰ συγκινήσεως με προσέειπε νὰ τὸν ἀκολουθήσω εἰς Βαυαρίαν, λέγων, ὅτι ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑποχρεωθῆναι καὶ εὐγνωμόνα πρὸς εὐεῖα διὰ τὴν χριστιανὴν εὐδοκίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας, ἔλεγον, ὅτι ἤθελον ἀφροντῶς κινδυνεύσει σπουδαιότατα, ἐάν τι γόν με συνελάμβανον οἱ ἐπαναστάται· εὐτόχως δὲ τὸ καθ' Αὐτὸν νὰ με προσλάβῃ καὶ διατηρήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ὑπακμιστὴν Του. Ἐδέχθη ὡς εἰκόσ· παρεκάλεσα δὲ τὴν Α. Μ. νὰ μὴ ἀνακοινώσῃ ὅτι ἀνεχώρουσεν μετ' Αὐτῆς, μήπως ταραχθῶσιν ἐκ τούτου οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸ πλήρωμά μου. Τὸ βεβηχθῆναι δὲ καὶ ἀληθῶς ἐτήρησεν ἀπόρητον τὸ πρᾶγμα καὶ πρὸς Αὐτὴν τὴν Βασιλισσαν. Ἦν δὲ 11 πρώτης, ὅτε διεδόθη ἔνδον ἡ ἀγγελία τῆς προσεχοδὸς ἀναχωρήσεως τῶν Α. Α. Μ. Μ. Μετ' ὀλίγον ἤρξαντο μετακινούμενα τὰ πολυάρθρα Βασιλικὰ σκευὴ καὶ ἐφοδία, ἐντιθέμενα εἰς τὰς λέμβους τῶν τριῶν πλοίων. Τελευταῖον δὲ μετὰ τὸ κατηρέστατον ἀκράτισμα, παρατεθέν πάλιν εἰς τὸ κατάστρωμα τῆς πρύμνης, λευκὴ τις μεγάλη λέμβος ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἡ ὠρισμένη συνήθως διὰ τοὺς Βασιλεῖς καὶ τούτου ἔνεκεν ἐπικαλουμένη Βασιλική, παρεβάλεν εἰς τὴν δεξιὰν κλίμακα, ὅπως παραλάβῃ Αὐτούς. Ἦν δὲ τότε 1 Μ. Μ.

Ἄπαντες ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐξαιρουμένων τῶν ἐν ταῖς λέμβοις κωπηλατῶν καὶ τῶν ἐπιστατῶν καὶ γεμιστῶν τῶν τηλεβόλων, οἵτινες ἦσαν κάτω ἐν τῷ πυροβολεῖῳ ἐγκαίρως μετὰ τῶν οἰκείων ἀξιωματικῶν καὶ δοκίμων, ὅπως ἐνεργήσωσι τὸν νενομισμένον χαιρετισμὸν ἐξ 21 βολῶν.

Ἄκρα σιωπὴ ἐγένετο ἅμα ἀνέβησαν εἰς τὸ κατάστρωμα αἱ Α. Α. Μ. Μ. ἔτοιμοι ν' ἀναχωρήσωσιν. Ἡ βασιλισσα πρώτη ἐθεάθη ἐνδεδυμένη ἀπλῶς ὀδοπορικὴν στολὴν καὶ κρατοῦσα ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἐγχειρίδιόν Της. Οἱ Ἀξιωματικοὶ τοῦ πλοίου, πάντες ἐν στολῇ πρώτῃ, ἐφίλησαν τὴν χεῖρά Της, τινὲς μάλιστα ἐκλαίον. Ἀπεχαιρέτισε διὰ νεύματος χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν καὶ, ἐριδόμενη ἐπ' ἐλοῦ, κατήλθε τὴν ἐξωτερικὴν κλίμακα καὶ ἐκάθισεν ἐν τῇ λέμβῳ. Ὁ δὲ Βασιλεὺς, φορῶν τὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν, προέβη κατόπιν.

ἔτεινεν εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν ἀξιωματικῶν τὴν δεξιάν Του, ἣν ἅπαντες αὐθορμήτως ἐφίλησαν καὶ ἀποχαιρετίσας ἐν κύκλῳ διὰ στρατιωτικῆν σχήματος πρὶν ἢ κατέλθῃ πρὸς τὴν λέμβον, εἶπε γεγωνίᾳ τῇ φωνῇ τὰς ἀπλᾶς ταύτας λέξεις: «Εὐχομαι νὰ εὐτυχήσῃ ἡ Ἑλλάς!» μετ' ἧς κατέβη βραδέως τὴν ἐξωτερικὴν κλίμακα, κρατῶν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἄκρον τῆς φουστανέλλας Του. Ἐπὶ τῆς πρύμνης τῆς Βασιλικῆς λέμβου, παρ' αὐτὸν τὸν οἶκκα, ἐστάθη ἐγὼ συμφώνως τῷ Ναυτικῷ κανονισμῷ τῷ παραγγέλλοντι νὰ οἰκίσῃ ὁ Κυβερνήτης αὐτός, ὅταν συνοδεύῃ τὸν Βασιλέα. Εἶχον δὲ ἀφίσει συμμόρφους διαταγὰς εἰς τὸν Ὑπαρχόν μου καὶ εἰς τὸν ἐπὶ τῆς φυλακῆς ἀξιωματικὸν ὡς μέλλον νὰ ἐπανέλθω ἔνδον ἅμα προπέμφας τὰς Α. Α. Μ. Μ. εἰς τὸ Ἀγγλικὸν πλοῖον. Μόνος ὁ βασιλεὺς ἐγίνωσκε τὸ ἐναντίον τὸ προσυμφωνηθὲν μεταξύ μας.

Ἡ λέμβος τότε διηυθύνθη μεγαλοπρεπῶς βραδυποροῦσα καὶ κύκλον μέγαν ἐκτρέχουσα ἐξεπίτηδες ὅπως ἐν τῷ διαστήματι, βραχεὶ ὄντι, προφθάσωσιν ἀμφοτέρω τὰ πλοῖα νὰ ἐκτελέσωσι τὸν διὰ πυροβόλων χαιρετισμὸν, ἐνῶ ἐκ τοῦ ἐνός εἰς τὸ ἄλλο διεπλόωμεν. Ὁ δὲ χαιρετισμὸς οὗτος ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀτμοδρόμωνος, ἐξετελέσθη ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου διασταγμοῦ καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας, ἐν εὐσεβάσῳ δὲ σιωπῇ¹.

Τὰς Α. Α. Μ. Μ. ὑπεδέχθησαν οἱ Ἀγγλοὶ μετ' ὅλων τῶν Βασιλικῶν τιμῶν. Ὁ Πρόεδρος κ. Σάρλετ ἦν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐν στολῇ, ὡς καὶ οἱ γραμματεῖς του· ἡ δὲ θυγάτηρ τοῦ Προέδρου,

1. Τὸ πλήρωμα τῆς «Ἀμαλίας» ὅμως δὲν ἦτο παρατεταγμένον ἐπὶ τῶν κεραίων, ὡς τὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ, καὶ ἐπομένως δὲν ἐφώναξε «Ζήτω» κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βασιλέως· ἀλλ' ἡ ἔλληψις ἀποδοτέα εἰς συγγνωστὴν τινα ἐν τοιοῦτοις καιροῖς σύγγυσι, καθότι, ὡς προείπομεν, πάμπολλοι ναῦται τότε ἀπασχολοῦντο εἰς τὴν μεταδίδασιν τῶν πολυαριθμῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν Βασιλικῶν πραγμάτων εἰς τὴν «Σκύλλαν» καὶ τὴν «Ἐλαφον»· δὲν εἶχον δὲ προνοήσει νὰ συμπληρωσώμεν τὰς τάξεις τῶν παραταχθησομένων εἰς τὰς κεραίας ἀνδρῶν. Οὐχ ἤττον ὅμως τὸ μὲν κέλευμα ἄνω! ἐδόθη ἐγκαίρως, οἱ δὲ ναῦται οἱ συνήθως ἀνεπήδησαν πρόθυμοι· ἀλλὰ φανέντων τότε πολλαχοῦ τῶν κενῶν, ἐγὼ αὐτὸς ἐκ τῆς λέμβου, ὅπου ἤμην ἤδη, παρήγγειλα νὰ καταβῶσιν ἐν τάξει, ὅπως καθυπερῆσθαι ἢ ἀταξία. Οὕτως ἐξηγεῖται ἀπλούστατον τι γεγονός, ὅπ' ἄλλων ἐσφαλμένως ἢ κακοδοῦλως ἐρμηνεύθην.

Πρὸς τοῦτοις εἶπον ὅτι, ἅμα τῇ ἀναχωρῆσει τοῦ Βασιλέως, ἡ Βασιλικὴ σημαία, κατεβλυσθεῖσα ἐκ τοῦ ἱστοῦ, κατεπατήθη ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ψευδέστατον καὶ τοῦτο! ἡ γὰρ Βασιλικὴ σημαία, καταβιβασθεῖσα ὡς εἰκὸς ἐκ τοῦ ἱστοῦ τοῦ πλοῖου καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Βασιλεὺς κατέβαινε εἰς τὴν λέμβον, ὑψώθη εὐθὺς ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τῆς λέμβου αὐτῆς συμμόρφως τῷ κανονισμῷ, καί μᾶς συνώδευσεν οὕτω, κυματίζουσα ὑπεράνω ἡμῶν μέχρι τοῦ Ἀγγλικοῦ πλοίου, ὅπου τὴν ἐκράτησαν μάλιστα οἱ Ἀγγλοὶ μὴ ἔχοντες τοιαύτην, ὥστε μετ' ἡμῶν ἦλθε καὶ εἰς Βενετίαν, χρησιμοποιήσασα τὸ τελευταῖον κατὰ τὴν ἐκεῖ ἀπόβασιν τῶν Βασιλέων.

νεξῆς 18ετῆς, παρίστατο τῷ πατρὶ ὄλη μελανοφοροῦσα ὡς ἐν μεγάλῳ πένθει. Μετ' ὀλίγον ἡ Προεδρεία, τοῦ βασιλεὺς ἀποχαιρετίσασα, εἰς Ἀθήνας ἀπῆλθεν.

Ἄμα ἐπὶ τῆς «Σκύλλης» ἀναβὰς, ἐγράψα καὶ ἔστειλα εἰς τὴν «Ἀμαλίαν» τὴν ἐξῆς ἐπίσημον διαταγὴν.

«Πρὸς τὸν Ὑπαρχόν τοῦ Β. Ἀτμοδρόμωνος
«Ἀμαλίας».

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως μένω μετ' αὐτοῦ. Ἐπομένως ἀναλάβετε τὴν κυβερνήσιν τοῦ Ἀτμοδρόμωνος καὶ καταπλεύσατε εἰς Πειραιᾶ, ὅθεν θέλετε ζητήσει ἀμέσως τὰς διαταγὰς τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν ὄρμῳ Σαλαμῖνος 12 Ὀκτωβρίου 1862.

Ὁ Κυβερνήτης
Α. ΠΑΛΑΕΣΚΑΣ.

Τὸ ἐγγραφόν μου τοῦτο ἐκόμισε καὶ ἐπέδωκεν εἰς ἀξιωματικὸν Ἀγγλὸς ἐν στολῇ καὶ διὰ λέμβου Ἀγγλικῆς. Τὰ πάντα ἡσύχαζον εἰσέτι ἔνδον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀτμοδρόμωνος, ὅτε ἐλήφθη ἡ διαταγὴ ἀμέσως δὲ ἀνήφθησαν τὰ πυρὰ τῆς ἀτμομηχανῆς καὶ ἠτοιμάσθησαν εἰς ἀνάσπασιν τῶν ἀγκυρῶν· ἀλλὰ, σκεφθέντες φαίνεται ὅτι ὁ μὲν ἀτμὸς μόλις μετὰ μίαν ὥραν θὰ ἐγείρετο, τὸ δὲ ἕτερον ἔργον ἀπῆται χρόνον ἱκανὸν ἕνεκα τοῦ βάθους 17 καὶ 19 ὀργυιῶν, εἰς ἃ ἦσαν αἱ ἀγκυραὶ πεποντιασμέναι, ἔκριναν νὰ στείλωσιν ἀμέσως εἰς Πειραιᾶ καὶ νὰ ζητήσωσι τὰς διαταγὰς τῆς νέας Κυβερνήσεως. Ἡ ἐπὶ τούτῳ σταλεῖσα λέμβος ἦν αὕτη ἡ Βασιλικὴ ἡ ἄριτα μετακουρίσασα τοὺς Βασιλεὺς καὶ ἡμᾶς ἅπαντας εἰς τὴν «Σκύλλαν»· ἐξεκίνησε δὲ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἐνός ἀξιωματικοῦ, φέρουσα καὶ δύο οἰκογενεῖας, αἵτινες ἐκ πρώτης εἶχον ἔλθει ἔνδον ν' ἀποχαιρετίσωσι τινὰς τῆς Βασιλικῆς συνοδείας. Ἦσαν δὲ αὐταί, ἡ οἰκογένεια Καρποῦνη, καὶ ἡ κυρία Καίσαρος Ρώμα, ἥτις πολλοὺς ἀπόβους παρεῖδε κινδύνους, ὅπως ἔλθῃ πρὸς τὸν σύζυγόν της τότε διαγχελέα τοῦ Βασιλέως. Ἄμα εἰσέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ, ἐκύλιωσαν τὴν λέμβον πάμπολλα πορθηεῖα γέμοντα ὀπλοφόρων ἀπὸ δὲ τῆς κρηπίδος τοῦ τελωνείου ὅπου παρεβάλεν ὁ μανιώδης ὄχλος, ἠπέιλσε τοὺς ναῦτας, ἀρνηθέντας νὰ φωνάζωσι «κάτω ὁ τύραννος», καὶ μόλις ἀντιφωνήσαντας, «Ζήτω τὸ Ἔθνος!» ἐπὶ τῇ δεήσει τῶν περιφόβων ἐπιβατικῶν καὶ τῇ παρακελεύσει τοῦ ἀξιωματικοῦ των, τοῦ Ὑποπλοιαρχοῦ Γ. Κριμαδάκη, καὶ τούτου δὲ ὄντος ἐνός τῶν τριῶν ὑπόπτων.

Τὸ αὐθεντικὸν τοῦτο γεγονός ἀποδεικνύει καὶ αὐθις, ὅτι τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα ὅπερ ἐφοβούμεθα, δὲν εἶχεν εἰσέτι εἰσδύσει ἐπαισθητῶς εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ Ἀτμοδρόμωνος, παρὰ τὴν γνώμην τινῶν ἐφημερίδων, αἵτινες ἀδίκως ἀπέ-

δωκαν εἰς τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ τὴν φυγὴν τοῦ Βασιλέως.

Ἐν δὲ κατὰ τὸ τελωνεῖον Πειραιῶς συνέβαινον τὰ τῆς Βασιλικῆς λέμβου ἄρτι λεχθέντα, ὁ νέος ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργός κ. Καλλιφρονᾶς, ἐξ Ἀθηνῶν πάλιν καταβάς, κατώρθωσε τέλος πάντων νὰ ἐπιληφθῆ τῆς Ποσειδονίου Τριαίνης ἐμβλίνων μετὰ πλέον ἢ 500 ἀρμενανίων εἰς τὴν «Ἀφροέσσαν», ἕνεκα τοῦ ὑπερβάλλοντος τούτου βάρους κινδυνεύουσαν νὰ βυθισθῆ. Ἄρα δὲ τὴν μεταβάσαιν μαθὼν τοῦ Βασιλέως εἰς τὸ Ἀγγλικὸν πλοῖον, ἀνασπᾶ τὴν ἄγκυραν τῆς «Ἀφροέσσης» καὶ σπεύδει ἐπὶ τὴν Σαλαμίνα μετὰ τοῦ ἀλαλάζοντος ἐκεῖνον πλήθους, ἐκ τοῦ ὁποῦοι τινὲς εἰς τοὺς ἐπιτόνους ἀναβάντες, ξίφη καὶ σημαίας ἀνέσειον. Ἐν τῷ πλήθει τούτῳ τῶν ἀρμενανίων ἐπιβατῶν τῆς «Ἀφροέσσης» παρήσαν καὶ γυναῖκες.

Ἦν δὲ 3 ἑσπέρως, ὅτε ἤλθον πλησίον τῆς «Ἀμαλίας», ἐφ' ἧς καὶ συνωθούμενοι, ὀλίγον ὄμως, ἀνεπήδησαν. Τότε ἠλούσαμεν ἀθρόως ἐπευφημήσεις καὶ μετ' ὀλίγον εἶδομεν ὑπερᾶνω τοῦ καπνοῦ ἐνὸς ἄλλου χαιρετισμοῦ 21 πυροβολισμῶν, ἐπαιρομένην τὴν μεγίστην τοῦ πλοίου σημαίαν, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχον ἐξηλώσει τὰ Βασιλικά παράσημα.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἀτμοδρόμων, ὅλος σημαϊοστόλιστος καὶ μετεώρους ἔχων τὰς ἀγκύρας, ἐκίνησε τὴν ἑλικὰ του' ἀλλ' ἀντὶ νὰ τραπῆ εὐθὺς πρὸς τὸν Πειραιᾶ, περιέγραψε βραδέως μέγαν τινὰ κύκλον περὶ ἡμᾶς καὶ τέλος ἀπῆλθεν, ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασιλίσσα ἐκ τοῦ θαλάμου τῆς «Σκύλλης» ὅπου εἶχον καταβῆ, ἐθεώρουν ἀρχνεῖς τὸ λυπηρὸν Αὐτοῖς τοῦτο θέαμα, ὅπερ ἤθελον ἐκλάβει ὡς ἀποπερὲς ἀλαζόνευμα. ἐὰν τὸ ἐπαναστατικὸν πλοῖον δὲν ἐτήρει εὐλαδῶς, καθὼς ἐτήρησε τότε ἄκραν σιωπὴν.

Αἱ ὀλίγαι ὄραι, ἃς ἔμειναν τὰ δύο πλοῖα ἐν Σαλαμίνῃ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀτμοδρόμωνος ἐδαπανήθησαν εἰς προστοιμασίαν τοῦ μέλλοντος αὐτῶν πλοῦ. Ἡ «Ἐλαφος», καθὼς ἐλάσων τῆς «Σκύλλης» καὶ βραδυτέρα, ἐδέχθη οὐ μικρὸν μέρος τῶν φορτίων καὶ τοὺς πολλοὺς ὑπηρέτας, ἐνῶ αἱ Α. Α. Μ. Μ. καὶ ἡ συνοδεία τῶν ἔμειναν ἐν τῷ Ἀγγλικῷ πλοίῳ, μέλλοντι ὄμως νὰ βυμουκλήσῃ τὸ Γαλλικόν, ἐκ τοῦ ὁποῦοι συνέφερε νὰ μὴ χωρισθῆ.

Ὁ Συνταγματάρχης Βαλτινός, ὁ ἐκ Καλαμῶν ἀποσταλὲς ἐπὶ τῆς «Παράλου» εἰς Ἀκαρνανίαν, μᾶς ἐπανῆλθε τότε εἰς Σαλαμίνα ὅπως ἀνεπίστως. Ἦδη ὁ Βασιλεὺς ἀνησύχει ὑπὲρ τοῦ πιστοῦ ὑπασπιστοῦ, ὡς εὐρόντος βέβαια τὸν ἐκεῖ τόπον ἐπαναστάτον. Καὶ ἀληθῶς ἐκινδύνουσε πως' ἀλλ' εὐτυχῶς ἐσώθη τῇ πιστῇ συνδρομῇ τοῦ κυβερνήτου Ἀντ. Ῥεβίδου' ἐπιστρέψαντες δὲ εἰς Καλάμας καὶ Λιμένιον εἰς ἀναζήτησιν τῆς «Ἀμαλίας», ἀφίκοντο τέλος ἐξῴθεν τοῦ Πειραιῶς, ὅπου ἔμαθον ἐκ στόματος αὐτῶν τῶν ἐπαναστατῶν τὰ

πρόσφατα ἐν Σαλαμίνῃ συμβάντα. Ὁ Κυβερνήτης Ἀντώνιος Ῥεβίδης, ἐμμενίας πιστὸς εἰς τὸ καθήκον του καὶ καταφρονήσας τῆς ἀπειλῆς ἀνδρῶν, τότε ἤδη θριαμβεύοντων, ἤλθεν ἀδιστακτικῶς εἰς Σαλαμίνα καὶ ἀπέδωκε τὸν Ὑπασπιστὴν εἰς τὸν Βασιλέα' μετ' ὁ εὐθὺς ἀπῆλθεν εἰς Πειραιᾶ.

Ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς «Σκύλλης», ἐν Σαλαμίνῃ ὁμοῦς ἐξέδωκεν ὁ Βασιλεὺς τὴν παρά πόδας προκήρυξιν, ἧτις ὄμως ἐδημοσιεύθη μόνον ἐν Κερκύρα τρεῖς ἡμέρας ὕστερον.

«Ἑλληγες!

Πεπεισμένος, ὅτι μετὰ τὰ τελευταῖα συμβάντα ἄτινα ἔλαθον χώραν εἰς διάφορα μέρη τοῦ Βασιλείου καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πρωτεύουσαν, ἡ περαιτέρω ἐν Ἑλλάδι διαμονή μου κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἠδύνατο νὰ φέρῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς ταραχὰς αἰματηρὰς καὶ δυσκόλους νὰ καταβληθῶσιν, ἀπεφάσισα ν' ἀναχωρήσω ἐκ τοῦ τόπου τούτου, τὸν ὁποῖον ἠγάπησα καὶ εἰσέτι ἀγαπῶ, καὶ πρὸς τὴν εὐθυμερίαν τοῦ ὁποῦοι ἀπὸ τριακονταετίας σχεδὸν οὐτε φροντίδων, οὐτε κόπου ἐφείσθην. Ἀποφύγων πᾶσαν ἐπίδειξιν, εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον τὰ ἀληθῆ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα καὶ πάσαις δυνάμεισι προσεπάθησα νὰ προαγάω τὴν ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, ἐπιστήσας ἰδίως τὴν προσοχὴν Μου εἰς τὴν ἀμερόβλητον τῆς δικαιοσύνης ἀπονομήν. Ὅσαίς δὲ ἐπρόκειτο περὶ τῶν κατὰ τοῦ προσώπου Μου πολιτικῶν ἐγκλημάτων, ἔδειξα πάντοτε μεγίστην ἐπιείκειαν καὶ λήθην τῶν πεπραγμένων. Ἐπιστρέφον εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς Μου, λυποῦμαι ἀναλογιζόμενος τὰς συμφορὰς, ὅφ' ὧν ἐπαπειλεῖται ἡ προσφιλές Μου Ἑλλάς ἐκ τῆς νέας πλοκῆς τῶν πραγμάτων, καὶ παρακαλῶ τὸν εὐσπλαγχνον Θεὸν ν' ἀποπέμῃ πάντοτε τὴν χάριν Του εἰς τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐξέδοθη ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Σαλαμίνας τὴν 12)24 Ὀκτωβρίου 1862.

ΟΘΩΝ.

Ἡ «Σκύλλα» καὶ ἡ «Ἐλαφος» ἀπῆραν ἐκ Σαλαμίνας τῇ 9 ἑσπέρως (12 Ὀκτωβρίου) καὶ ἐπλευσαν πρὸς νότον διαβάσαι ἀφανεῖς ἔμπροσθεν τοῦ Πειραιῶς, ἐντὸς τοῦ ὁποῦοι ἔμεινε μόνον ἀλλοδαπὸν πολεμικὸν πλοῖον ἡ Γαλλικὴ ναυαρχὶς «Ζηνοβία», ἵνα ὑπερασπίσῃ διὰ τῆς παρουσίας τῆς, ὡς ἔλεγεν ὁ ναύαρχος Touchard ἅπαντα τὰ ξενικὰ ἄτομά τε καὶ συμφέροντα κατὰ τὰ ἀναπόσπαστα ἀπὸ πάσης ἐπαναστάσεως ὄργανα. Τῇ ἐπαύριον ὄμως ἀτμοδύροτόν τι Ἀγγλικόν, ὀνόματι . . . ἡ Βασιλίσσα, ἐξαποσταλὲν κατὰ τάχος ἐκ Κερκύρας, ὅπου ἐστάθμευσεν ὁ Ἀγγλικὸς στόλος, ἠγκυροβόλησεν εἰς Πειραιᾶ.

Ἡ «Σκύλλα» λοιπὸν καὶ ἡ «Ἐλαφος» ἐξολούθησαν ἐπὶ Βενετίαν, βραδυπλοοῦσαι μὲν, ἀλλ' ὑπὸ θαυμαστῆς εὐδίας παραπεμπόμεναι. Καθ'

ἄλλαν τὸν πενήτημερον τοῦτον διάπλουον ἢ Ὀάλασσα ὑπὸ λιπαρᾶς γαλήνης κατεχομένη, οὐδένα τῶν ἐπιβατῶν ἠνώχλησεν· ὁ δὲ ἀπὸ πώποτε ὑπῆρξε διακινεσπερος τοσοῦτον ὀψὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Τῇ Κυριακῇ μάλιστα (14 Ὀκτωβρίου) ὀλίγω πρὸ τῆς ἡλίου ἀνατολῆς, ὡς ἀπεμακρυνόμεθα τῆς Πελοποννησιακῆς παραλίας¹, ἢ τοῦ ἀέρος ἐξαισία διαφάνεια, ὡς ὑπὸ τινος κατοπρισμοῦ βοηθημένη, ἐπέλειξαν εἰς τοὺς ἀτυχεῖς Βασιλεῖς, ἐγεσθέντας ἤδη καὶ διὰ δακρύων θεωμένους ἀπὸ τῆς γεφύρας, ἅπαντα ἐκ μιᾶς τὰ ὄρη τῆς παλαιήμου γῆς, ἐφ' ἧς ἐβασίλευσαν τριάκοντα ἔτη. Ἐξ' ἐδικρινεν τὸ ἀπόψειο ὄρεων, ἐπαλλήλως ὑπερκειμένων ὡς σκηνογραφίαι λεπτόταται, προεξέχουσαι τοῦ πέραν διαυγοῦς καὶ καταφωτίστου ἤδη οὐρανοῦ. Ἐν πρώτοις αἱ νῆσοι Σαπιέντζαι· αἱ πάλαι Οἰχοῦσαι εἰς ἀπόστασιν 3 ἢ 4 μιλίων ὀπισθεν αὐτῶν τὰ Νεόμαστρον, ἢ ἀρχαία Πύλος μετὰ τοῦ ἀμανόχρου τῆς ὄρου, ὅπερ διατείνει πρὸς τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην· τρίτην σκηνογραφίαν ἐσημάτιζον τὰ κατὰσκία τῆς Μεσσηνίας ὄρη· ὑπερᾶνω δὲ, ἀεὶ ἀπὸ τῶν ὀπισθεν τούτων, τὰ τῆς Ἀρκαθίας καὶ δεξιόθεν αἰ-κορυφαὶ τοῦ Ταυγέτου καὶ ἢ πραχεῖα ὄρη τῆς Μάνης, μέχρις τοῦ Ταϊνάρου ἢ Ματαπαῶν. Ἐπι ἀπώτερον τούτων, πρὸς αὐστέρα μὲν ἢ Ζάκυνθος ἀκοροφανῆς, κατέναντι δὲ αἱ ἀκρόρειαι τῆς Ἡλίδος καὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ τὸ τῆς Κυλλίνης ὄρος, τὰ μετὰ τὸν Ταυγέτον ὑψηλότατον τῆς Πελοποννήσου. Τέλος δὲ, εἰς τὰ πέρατα τοῦ θαυμάσιου τούτου καὶ ὡς ἀπίστευτου ἐρίζοντες, πρὸς βορρᾶν μὲν αἱ χιονοσκεπεῖς τῆς Αἰτωλίας κορυφαὶ, κατὰ δὲ τὸ μέσον τῆς ἐσχάτης, αὐτῆς ἀπέψως εἰς 120 μιλίων ἢ 222 χιλιόμετρον εὐθυτενῇ ἀπόστασιν αἱ τρεῖς εὐδιάγνωστοι κορυφαὶ τοῦ Παργαοῦ!

Η ΜΟΥΣΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Διήγημα.

Συνένχεια καὶ τέλος· ἰδίᾳ σελ. 780.

Ἰνα μεταβῶ εἰς τὸ δωμάτιόν μου ἠναγκάσθην νὰ καταβῶ τὴν ζυλίνην κλίμακα καὶ νὰ διέλθω διὰ τῆς αἰθούσας τῶν οἰνοποτούτων. Ἐπανεῦρον δὲ τὸν Σταύρον καὶ τὴν Μαρίαν, ἐκεῖνον μὲν καθήμενον πρὸ τῆς ἐστίας καὶ στρογγύλοντα τὴν κεφαλὴν διὰ τῶν δύο χειρῶν καὶ σφόδρα καταβεβλημένον, ταύτην δὲ εὐθύμως καὶ φαιδρῶς ἐρ-

Τ 1. Ἡ Βασίλισσα ἀφ' ἐσπέρας εἶχεν ἐκφράσει τῷ Ἀγγλῷ πλοίαρχῳ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς, ὅπως διαπλευσόμεν ἐκτεσθῆν τῶν πλοίων Νήσων, ἵνα θαυμάσῃ πάλιν ἐφάπαξ τὴν ρυτικὴν παραλίαν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἐγὼ, προῦδων τὴν ἐκ τῆς θείας ταύτης γενησομένην θλιβεράν συγκίησιν, μετέπειτα τὸν πλοίαρχον, ὅπως ἐπιβάλλῃ πρὸς τὸ πέλαιγος πρὶν ἢ ἐξυπνήσωσιν οἱ Βασιλεῖς· καὶ παραπλευσόμεν τὴν Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν ἐξώθεν, ὀπερὶ καὶ ἐγένετο.

χαζομένην. Ἐτρεχεν ἐπάνω, κάτω, τὰ πάντα δευθετοῦσα, τὰ πάντα προφθάνουσα.

Ἄμα δὲ ἰδοῦσά με:

— Ἐ! μοι εἶπε, πῶς σας φαίνονται, δὲν τὰ ἔχουν ὅλοι τους χαμένα;

Καὶ χωρὶς νὰ μοι δώσῃ καιρὸν νὰ ἀποκριθῶ.
— Ἐγὼ προτιμῶ, προσέθηκε, τὸ τραγουδάκι τοῦ χωριοῦ μας.

Καὶ διὰ φωνῆς δρασερεᾶς ἐτραγώδησε τὴν ἐπομένην στροφὴν, ἣτις ἀπέμεινεν ἐν τῇ μνήμῃ μου.

Τὸ πουλὶ πού νύχτα μέρα πικραμένο κελαῖδει

ἢ τάνθισμένο τοῦ κλαδι.

Ἄχ! δὲν ἔχει τόση φλόγα μὲς ἢ τῇ μαῦρῃ τοῦ καρδοῦλα

Ἄχ! γλυκεῖά μου κοπελλούλα!

Ἐλθοῦσα δὲ πρὸς τὸν ἀκίνητον καθήμενον Σταύρον καὶ θεωρήσασα αὐτὸν ὀλίγην ὥραν:

— Βρὲ τί κάνεις αὐτοῦ πέρα, θεότρελλε! ἀνεφώνησεν ἀνακαγχάζουσα. Παρ' ἕνα φῶς καὶ πήγαινε τὸν κύριον ἢ τὴν κάμαρά του.

Ὁ Σταύρος ἠγέσθη καὶ λαβῶν κηρίον μὲ συνώδευσεν ἀναυδός.

Κλεισας δὲ τὰ παράθυρα καὶ καταβίβασας τὰ παραπετάσματα, εἶπε μετὰ φωνῆς πενθίμου.

— Δὲν εἶχα λοιπὸν δίκχα, κύριε, νὰ πέσω ἢ τὸ ποτάμι;

— Ἐρώτησε τὴν Μαρίαν, τῷ εἶπον, καὶ ἐκείνη θά σου δώσῃ τὴν ἀπόκριαν.

Ἄχ! ἀνεφώνησε τύπτων τὸ μέτωπον, μιά γυναῖκα εἶνε μονάχα ἢ τὸν κόσμον... Μὰ σεῖς, κύριε, θά το μετανοήσετε. Ὅσῳ ζῆτε θά λέτε: ἄχ! γιατί νὰ μὴ το ἀφήσω τὸ παιδί νὰ πέσῃ ἢ τὸ ποτάμι. Τὸ καλὸ εἶνε πού τὸ ποτάμι εἶνε ἐδῶ κοντὰ, προσέθηκε περιλυπός.

— Μὴ λησμονῆς Σταύρε, ὅτι ἡ Μαρία εἶνε ἀκόμη κοντήτερα.

Μετ' ὀλίγον κατεκλίθη, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγον ἐκοιμήθη ἢ μὰ τὸ καὶ νομίζω ὅτι ὄλην τὴν νύκτα δὲν ἐκλείσα μάτι. Οἱ ποντικαὶ ἐχάλασαν τὸν κόσμον. Περὶ τὸν ὄρθον δὲ ἐν ᾧ με κατελάμβανεν ὁ ὕπνος, ἀφυπνίσθην αἴφνης ὑπὸ τοῦ θορύβου τοῦ Σταύρου, ὅστις ἐτοιμαζόμενος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν, ἐξεύγουν τὴν Ἀστέραν. Κατέβην λοιπὸν καὶ ἐγὼ εἰς τὸν κῆπον νὰ περιπατήσω ὀλίγον καὶ μετ' οὐ πολὺ εἶδον καὶ τὴν Ἐλένην προσερχομένην. Ἦτο ἀπλῶς ἐνδεδυμένη καὶ πολὺ εὐμορφότερα ἢ τὴν παρελθούσαν ἐσπέραν. Ἡ Μοῦσα προσῆλθε κατ' εὐθείαν πρὸς με καὶ με προσηγόρευε μετ' οἰκειότητος ἀλλὰ καὶ προστατευτικῶς πως. Δὲν με δυσηρέστησε ὁ τρόπος τῆς οὗτος ταῦναντίον μὲ ἤρесе, καὶ ἐμειδίασα μόνον διὰ τὴν ματαιότητά της. Ἄλλ' ὅμως τί τα θέλετε, ἦτο χαριστάτη κόρη, μάλιστα δὲ ὁσάκις ἐλησμονεῖ τὰς ἐννέα ἀδελφάς της.

Ὁ κῆπος εἶχε μιᾶν θύραν ἀγούσασα πρὸς τὴν ἐξοχὴν. Οὐδόλωις δὲ αἰσθανόμενος, ἐν ᾧ συνδι-αλεγόμενοι ἤλθομεν πλησίον τῆς θύρας, τὴν ἀ-